

ORGANISATIONERNAS IDEOLOGIER

EN FORSKNINGSUPPGIFT

Av docent OLLE NYMAN

ORGANISATIONS-SVERIGE är sedan länge ett väl hävdat begrepp. Vid sidan av den statliga och kommunala besluts- och förvaltningsorganisationen har det vuxit upp en omfattande institutionell apparat i form av en mängd sinsemellan mycket olikartade korporationer och organisationer, som alla är utrustade med egna mer eller mindre utbyggda administrativa organ. Organisationsväsendet spänner också över en mycket bred skala av mänsklig och samhällelig aktivitet. Snart sagt varje intresse — materiellt som ideellt — av någon betydelse och även åtskilliga av kvantitativt föga betydelse har funnit sitt organisatoriska uttryck, alltifrån Landsorganisationen till ferielärarnas riksförbund, från godtemplarorden till filatelistföreningar.

Om det svenska samhället alltså med fog kan betecknas som tämligen genomorganiserat, är det också i hög grad folkrörelsebetonat. De stora organisationerna med bred folkrörelseförankring har uppnått en ställning så betydelsefull att det torde finnas få motsvarigheter härtill utomlands. Att

framhålla organisationernas makt-position som en väsentlig beståndsdel av vårt demokratiska samhällsskick är endast att konstatera en truism. Mindre uppmärksammas och praktiskt taget inte alls undersökt är organisationsväsendets betydelse för opinionsbildningen i allmänhet, utanför den mera speciella organisationsräjongen.

Det korporativa draget i svenskt samhällsliv sätter i hög grad sin prägel på den allmänna debatten. När helst en angelägenhet av allmänt intresse aktualiseras på ett eller annat sätt och börjar dryftas, förväntas att ledande företrädare för organisationerna skall träda fram och säga sin mening, knappast sin personliga utan för att tala i sin organisations namn. Och de gör det också. Funktionärerna talar, och medlemsmängden mätes. Tendensen till kollektivisering inom debatt och opinionsbildning är påtaglig. Organisationsväsendet är inte en gynnsam miljö för individuella särmeningar. Knappast heller inom det speciella slag av organisationer och folkrörelser, som de politiska partierna utgör, finns längre utrymme för indivi-

dualistiska opinioner — men väl för individuella insatser. Lojalitet är där första budet. Enhetlighet i uppträdandet är ett värde för partiernas slagkraft, som de slår vakt om och med naturnödvändighet måste slå vakt om. Endast genom pressen bevaras åt opinionsbildningen en kör av individuella röster. Endast därigenom kan diskussionen fortfarande bli någorlunda facetterad. Men trots detta kan det inte förnekas att den svenska opinionen i många fall präglas av en oroande konformitet.

Organisationernas betydelse är flerfaldig. Förutom det direkta medinflytande, som de i växlande utsträckning förmått tillkämpa sig var och en på sitt speciella intresseområde, utövar de också ett mera indirekt — men i många fall lika viktigt eller viktigare — inflytande som påtryckningsgrupper på de politiska instanserna. Tendensen går snarast i den riktningen att organisationerna — läs organisationernas ledare och funktionärer — blir allt mera villiga att engagera sig och göra sitt inflytande gällande även i mera allmänna eller mera rent politiska frågor, som inte alldeles påtagligt tillhör vederbörande organisations verksamhetsområde. Belysande är att Landsorganisationen på sin kongress 1961 tog upp republikfrågan till behandling; landssekretariatet ställde sig positivt till ett förslag om utredning angående statschefens ställning.

En annan arbetsmarknads- och intresseorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, har å sin sida uppenbarligen inte heller något emot att vidga sitt inflytande utöver den rent fackliga sfären. En av Sacos ledande funktionärer har gjort uppmärksammade uttalanden i den riktningen. Och han är inte ensam om sådana tankegångar: »Politik är för allvarlig sak att skötas bara av politiker» — så återgavs huvudtemat i ett diskussionsinlägg av organisationens ordförande. Vid samma tillfälle betecknade för övrigt en från organisationerna helt fristående bedömare inte alldeles utan fog intresseorganisationernas inflytande contra de politiska instanserna som ett nytt inslag av maktindelning i vårt politiska system.

En ytterligare betydelse som organisationerna har i det demokratiska samhället är att de utgör en medborgarskola och en rekryteringsbas för förtroendeposterna i stat och kommun. Oändligt lång är raden av politiker, som kommit till den politiska verksamheten och de politiska förtroendeposterna via organisationerna, intressebetonade eller ideella. Särskilt påfallande har denna karriärgång — och man kan tillägga: denna bildningsväg — varit beträffande socialdemokratiska politiker. Vägen från facklig verksamhet till politisk var för många den naturliga. Den betydde ett steg uppåt. De som tillägnade sig den marxistiska ideologien blev

också medvetna om politikens primat; den fackliga rörelsen hade inte ett självständigt mål utan var ett medel för något annat och högre. För åtskilliga är nu i stället det fackliga arbetet det primära och substantiella. För dessa blir de politiska förtroendeposterna — i den mån de accepteras — snarast en sorts frälsevårdighet. Även om frågan huruvida satsen om politikens primat i praktiken är avskrivnen måhända bör lämnas öppen, ser i varje fall ingen längre med ringaktning på den fackliga verksamheten. Vem är för övrigt den mäktigaste inom socialdemokratisk politik, den socialdemokratiske partiledaren eller landsorganisationens ordförande? Det kunde vara en prisfråga. Partiledaren har mångsidigare handlingsmöjligheter och har de politiska instrumenten i sin hand; han och hans stab kan spela över ett brett register, men gäller det ett verkligt djupgående avgörande, kan det ifrågasättas om inte LO-ledningen faller utslaget, förutsatt att ärendet inte ligger alltför mycket på sidan av fackföreningsrörelsens normala intressesfär.

På »borgerligt» håll är den positiva värderingen av arbetet inom organisationerna i motsättning till den politiska verksamheten en inte ovanlig företeelse. Men här tillkommer som en ytterligare faktor att den »borgerlige» politikern — åtminstone på det rikspolitiska planet — är hänvisad till opposi-

tionspolitik, medan arbete inom organisationerna anses ge utrymme för mera positiva insatser.

Ett väsentligt inslag i organisationernas roll är slutligen deras miljöskapande betydelse. Man har i varje fall utgått ifrån att de skapar demokratiska miljöer. Man har utgått ifrån att medlemmarna vänjas vid demokratisk ordning och demokratisk mentalitet. I det sammanhanget kommer problemen om den inre demokratien inom organisationerna och om deras ideologier i förgrunden. Hur är den demokratiska principen förverkligad i realiteten i organisationernas egna styrelseformer och vilken ideologisk prägling får medlemmarna av den aktivitet, som de blir föremål för från organisationernas sida?

Just den sistnämnda aspekten — organisationernas ideologier — borde uppmärksammas starkare än som skett hittills vid studiet av organisationsväsendet. Med den betydelse som organisationerna har i det nutida samhället är det självfallet att åtskilliga sidor av organisationsväsendet redan har uppmärksamrats av forskningen eller belysts i den allmänna debatten. Det gäller sådana frågekomplex som organisationernas primära verksamhet och funktioner, organisationsstruktur, medlemsinflytande och de mångfacetterade relationerna mellan organisationerna och staten samt organisationernas politiska inflytande över huvud

taget. Men även på dessa områden återstår mycket att göra. Kvar står därutöver att frågan om organisationernas ideologier till stora delar är ett alldeles obearbetat fält.

En kartläggning av organisationernas ideologier skulle ha till mål inte endast att fastställa om och i vilken utsträckning organisationernas verksamhet och uppträdande bestämmas av politiska ideologier utan även att söka nå fram till en precisering av den allmänna stil, av de värderingar, som är karakteristiska för de olika organisationerna. Med den vidgade betydelse som organisationerna numera har, måste det vara ett väsentligt intresse att få utrett inte endast den mera speciella organisationsideologien på det trängre planet, dvs. inom organisationens egentliga verksamhetsområde, utan även den allmänna ideologiska hållning, som kännetecknar organisationen både i dess utåtriktade ställningstagande och i dess interna påverkan av medlemmarna, det må sedan gälla politiska, kulturella eller andra värderingar. Det skulle vara av värde att få en bild av organisationerna som opinionsorgan även på områden, som inte hör till de centrala med hänsyn till deras primära målsättning.

Det material, som bör utnyttjas för undersökningar med det syfte, som här har antytts, utgörs av orga-

nisationernas olika officiella ställningstaganden: remissyttranden och andra uttalanden av deras beslutande och verkställande instanser, konkreta beslut, för vilka man kan konstatera en ideologisk motivering osv. Naturligtvis kan det också förekomma att redan organisationernas stadgar innehåller målsättningar av ideologisk art. Organisationernas publikationer, främst den rika floran av tidskrifter med ställning av mer eller mindre auktoritativa språkrör för ledningen, t. ex. fackförbundspressen, representerar ett viktigt material, särskilt för belysning av den mot de egna medlemmarna riktade propagandan. När det gäller fackföreningsrörelsen erbjuder dessutom de lokala FCO-avdelningarnas verksamhet ett rikt givande arbetsfält.

Organisationsväsendet kan inte längre förbises och förbises inte heller när det gäller att ge en bild av den svenska demokratiens funktionssätt, men man får inte en adekvat föreställning om organisationernas roll, därest den ideologiska aspekten saknas. Ju starkare tendensen till kollektivisering av opinionsbildningen blir, desto väsentligare är det att organisationernas allmänt ideologiska opinionsbildande betydelse uppmärksammas.